

Agnieszka Konopka

"Psychologia w badaniach międzykulturowych", William F. Price, Richard H. Crapo, Gdańsk 2003 : [recenzja]

Studia Psychologica nr 5, 378-381

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wu określonego rodzaju komunikacji na odkrywanie siebie, budowanie własnej tożsamości i poczucia więzi ze społeczeństwem.

W rozdziale szóstym zostały zaprezentowane korzyści z przynależności do społeczności wirtualnych oraz przeglądania stron www. Charakterystycznym aspektem społeczności *on-line* są luźne więzy międzyludzkie oraz wsparcie emocjonalne. Autor także prezentuje specyfikę osób szukających wsparcia w Internecie oraz mechanizmy i dynamikę jego udzielania. Przeglądanie stron www jest związane z pewnymi prawidłowościami w funkcjonowaniu człowieka w aspekcie psychologicznym. Przytoczone zostały pozytywne skutki celowego przeglądania stron oraz badania dotyczące różnic między kobietami i mężczyznami w korzystaniu ze stron www. Wstępnie zostały określone przyczyny, dla których warto włączyć Internet w repertuar technik psychoterapeutycznych.

Ramy do zrozumienia zachowań internetowych zostały określone w rozdziale siódmym. Autorska koncepcja psychologii Internetu (SMEE) sięga do pierwszych prób określenia cyberpsychologii przez Kiesler i Gackenbacha. Sposób korzystania z Internetu, wybór określonych możliwości odpowiada takim cechom psychicznym jak osobowość użytkownika, motywacje, a także jest związane z płcią. Opisany jest także właściwy sobie wpływ mediów na zachowanie się ludzi. Interakcyjny model (SMEE) jest szczegółowo prezentowany i omawiany.

W rozdziale siódmym zostały zamieszczone refleksje autora dotyczące przyszłości Internetu i jego użyteczności w różnych wymiarach funkcjonowania człowieka, poczynając od finansów i kończąc na poradnictwie i psychoterapii.

Pozycja Adama N. Joinsona jest próbą podsumowania dotychczasowych badań nad Internetem i określenia własnej ciekawej teorii (SMEE), wyjaśniającej zachowanie się w ludzi w Sieci. Interakcyjny model podejścia wnosi dużo bogactwa w interpretację dotychczasowych badań, a także w projektowanie przyszłych. Jest to nieoceniona pomoc dla wszystkich, którzy próbują zrozumieć współczesnego człowieka, fenomen Internetu i jego wpływ na życie poszczególnych ludzi, a nawet całych społeczeństw. W dobie rewolucji informatycznej psychologia niewątpliwie dużo by straciła, nie zajmując się tym aspektem funkcjonowania człowieka. Książka ta jest próbą zrozumienia przemian w życiu ludzi i społeczeństw z perspektywy człowieka, jak i Internetu.

Tomasz Rowiński

William F. Price, Richard H. Crapo, *Psychologia w badaniach międzykulturowych*, Gdańsk 2003, GWP.

Recenzowana książka stanowi szeroką prezentację różnych kierunków badań z psychologii, prowadzonych w zakresie różnic międzykulturowych. Treść nie koncentruje się na wybranym obszarze badań międzykulturowych w psychologii, raczej ukazuje dodatkowe możliwości i wyzwania, jakie pojawiają się przed psychologią, kiedy uwzględniony zostaje kontekst międzykulturowy.

Książka zawiera 32 krótkie artykuły. Materiał został podzielony na 16 części, z czego każda część dotyczy innego obszaru psychologii. Dzięki temu całość komponuje się w interesujący przegląd zagadnień mogących być przedmiotem analiz międzykulturowych w psychologii.

Książka obejmuje całą gamę różnych zagadnień psychologicznych, prezentuje badania z odległych dziedzin psychologii. Psychologia społeczna, psychologia rozwojowa, uzależnień, spostrzegania, różnic indywidualnych czy psychologia wartości, to tylko niektóre dziedziny psychologii, które

znalazły miejsce w pracy przez prezentacje przykładowych badań międzykulturowych, jakie mogą być prowadzone w ich obszarach.

W tym miejscu zaprezentuję zawartość książki, sygnalizując wybrane problemy analizowane przez autorów, przytoczenie bowiem wszystkich poruszonych kwestii przekracza ramy tej recenzji.

Część pierwsza stanowi wprowadzenie do zagadnień kultury oraz badań międzykulturowych. Analizuje się znaczenie badań międzykulturowych dla rozwoju nauki, a także dla rozwoju osobistego człowieka oraz zagadnienia uniwersalności międzykulturowej pewnych teorii i testów.

W następnej kolejności autorzy zajmują się kwestią doznań zmysłowych, przedstawiając specyficzne dla pewnego plemienia Eskimosów zjawisko „kajakowej udręki” jako następstwa deprywacji sensorycznej, następnie opisuje się kulturowe uwarunkowania złudzeń wzrokowych.

Czwarta część obejmuje zagadnienia stanów świadomości. Zawarty w niej rozdział VI stanowi krótki przegląd niektórych kulturowo uwarunkowanych postaw wobec snów. Porusza się także problem specyficznych treści snów, jako wskaźnika zaburzeń psychicznych, gdzie kryteria normalności są silnie zdeterminowane warunkami społeczno-kulturowymi.

Następnie autorzy prezentują problem zmienionych stanów świadomości, w kontekście społecznych i kulturowych uwarunkowań uzależnień. Porównuje się wzorce zażywania substancji narkotycznych w społeczeństwach zachodnich i pozazachodnich.

Część piąta mieści się w obszarze psychologii uczenia i warunkowania. Autorzy wyjaśniają wiarę w duchy w plemieniu Ifaluk odnosząc się do mechanizmów uczenia się i warunkowania, a także funkcjonowania według społecznie określonych norm etycznych.

W następnej części, zatytułowanej: *Pamięć i przetwarzanie informacji*, prezentuje się badania nad uniwersalnością pewnych operacji umysłowych, następnie porównuje się nasilenie lęku egzaminacyjnego u Amerykanów, Chilijczyków oraz białych i czarnych dzieci z Florydy.

Dalej, koncentrując się na zagadnieniach motywacji, autorzy analizują interesujący przykład motywacji plemienia Azteków. Chodzi tutaj o motywację do kanibalizmu...

Można powiedzieć, że kolejny poruszany problem jest czymś skrajnie różnym od poprzedniego, a jest to brak agresji. Autorzy zastanawiają się nad mechanizmami, które warunkują szczególnie niskie nasilenie agresji wśród ludu Semai.

Kolejne zagadnienia to różnice w systemie wartości przedstawicieli społeczeństw kolektywistycznych i indywidualistycznych, uniwersalność ekspresji twarzowej oraz doświadczenia emocjonalnego. Oryginalne jest tutaj opisywane zjawisko lęku przed czarami w jednym z rodów Eskimosów.

Część dziesiąta zajmuje się problematyką rozwoju na różnych etapach życia. Autorzy koncentrują się na psychologicznym znaczeniu rytuałów inicjacji oraz na problemach związanych z deficytem takich rytuałów w społeczeństwach zachodnich.

Innymi poruszonymi w książce zagadnieniami są następujące kwestie: różnice w ilorazie inteligencji u osób z różnych kultur i ras, uniwersalność stadiów rozwoju zaproponowanych przez Kohlberga, związane z wiekiem różnice w cechach osobowości, czary jako strategia radzenia sobie ze stresem.

Interesującą, częścią książki jest prezentacja zbioru badań dotyczących zaburzeń psychicznych. Autorzy rozpoczynają od problemu postrzegania choroby psychicznej w różnych społeczeństwach.

Bardzo ciekawe są badania nad plemieniem Indian Hopi, którzy postrzegają depresję w złożony sposób, wyszczególniając 6 rodzajów depresji oraz właściwe im sposoby terapii. Niestety, w książce nie zostały bardziej szczegółowo omówione ani odmiany depresji w interpretacji Indian, ani sposoby jej leczenia. Niemniej jednak takie zasygnalizowanie zjawiska może wzbudzić żywe zainteresowanie zagadnieniem.

Innym oryginalnym tematem jest następnie opisane tutaj zaburzenie stanowiące formę depersonalizacji, występującej na tle problemów seksualnych, która występuje u Chińczyków z okolic rzeki Jangcy.

Dość szeroko zostały zaprezentowane w książce zagadnienia dotyczące sfery intymnych relacji, seksualności i stereotypów płciowych. Ciekawe są zagadnienia wielomęstwa (poliandrii) i wielożeństwa oraz związanych z tymi małżeńskimi rozwiązaniami pozycji społecznych kobiet i mężczyzn.

Wielomęstwo jest spotykane w Tybecie, Nepału, Buthanie i Indiach. Czy kobieta ma w związku z tym silniejszą pozycję i może dominować w związku? Raczej nie... A jak się dzieje w małżeństwach o odwrotnej strukturze? Podobne pytania oraz próby odpowiedzi znajdziemy w tekście.

Ciekawym zagadnieniem z kręgu płciowości jest występowanie pomieszania ról płciowych i występowanie płci pośredniej (*berdache*), która pełnić może pewne role płci przeciwnej. Okazuje się, że *berdache* może spełniać określone specyficzne funkcje w niektórych społeczeństwach, takie jak np. nadawanie dzieciom imion.

Tak ujęta problematyka obszaru psychologii międzykulturowej stanowi przejrzystą prezentację możliwości i problemów, jakie stawia ta dziedzina przed badaczem.

Autorzy wyraźnie pokazują ogromne znaczenie badań międzykulturowych dla odkrycia lub potwierdzenia tego, co uniwersalne w psychologii oraz tego, co unikalne i specyficzne dla danej kultury. Prezentowane badania dotyczą całego repertuaru dziedzin psychologii, potwierdzając tym samym możliwe korzyści płynące z badań międzykulturowych dla praktyków i teoretyków zajmującymi się różnymi obszarami psychologii.

Zapewne dla psychologów praktyków zajmujących się uzależnieniami interesujący będzie poruszony w rozdziale VII problem kulturowo-społecznych uwarunkowań uzależnień, a dla teoretyków o zainteresowaniu psychoanalitycznym, rozdział III mówiący o problemie uniwersalności teorii Freuda i Eriksona.

Prezentowane tutaj badania i rozważania nie stanowią jednak szerokich analiz poruszanej problematyki. Nie dają jednak szerszego, wieloaspektowego poglądu na daną kwestię. Są najczęściej raczej zasygnalizowaniem pewnych problemów. Jednocześnie artykuły nie przedstawiają często alternatywnych sposobów interpretacji danego zjawiska. Reprezentują czasami jeden głos w dyskusji, a nie rozważania obejmujące różne stanowiska. Dlatego też mogą stanowić dobry punkt wyjścia do dyskusji i analiz odnoszących się do szerszego kontekstu psychologicznego, bądź historyczno-kulturowego oraz otwarty materiał polemiczny.

Takie ujęcie nie jest wystarczające do zrozumienia poszczególnych problemów ale może być bardzo płodną inspiracją do dalszych poszukiwań, jak również interesującą podstawą do dyskusji oraz własnych rozważań.

Ponadto niekiedy podawane dane empiryczne są dość ogólne, np. informacja, że badania były prowadzone na społeczeństwach zachodnich bez wyszczególnienia, w jakich krajach prowadzono obserwacje i jaka grupa społeczno-wiekowa uczestniczyła w badaniach.

Istotnym i oryginalnym walorem książki są zestawy pytań zamieszczone przed każdym artykułem określone jako „inspirujące pytania”, a także umieszczone po końcu rozdziału „pytania do dyskusji” oraz „zagadnienia do dalszych rozważań”.

Dzięki takiej formie książka może być świetną pomocą dydaktyczną, szczególnie w zakresie interakcyjnych form nauczania.

Cała książka ma bardzo przejrzystą i uporządkowaną formę, co bardzo ułatwia czytanie i zrozumienie treści. Taka forma w połączeniu z dodatkowymi pytaniami oraz polecaną literaturą ułatwia nie tylko uporządkowanie i systematyzację wiedzy, ale stwarza unikalną możliwość zaplanowania jej dalszego rozwoju.

Ponadto zostały tu opisane niezwykle ciekawe przykłady badań. Ich różnorodność, liczba, a także prostota opisu powodują, że książka może być także wspaniałą bazą przykładów empirycznych, które mogą budzić fascynację i żywe zainteresowanie światem psychologii oraz kultury.

Podsumowując, można by stwierdzić, że książka Price'a i Crapo mówi o sprawach dziwnych, ważnych i ciekawych.

Sprawy dziwne, bo bardzo odległe, obce, czasem niezrozumiałe z punktu widzenia kultury europejskiej. Ważne, bo umożliwiające spojrzenie na odmienność z innej perspektywy, inspirujące do prób zrozumienia uniwersalnego wymiaru natury ludzkiej. Ciekawe, bo pomagają otworzyć nową perspektywę patrzenia na pewne zjawiska psychologiczne.

Agnieszka Konopka

Amina Memon, Aldert Vrij, Ray Bull, *Prawo i psychologia. Wiarygodność zeznań i materiału dowodowego* (tytuł oryginału: *Psychology and Law. Truthfulness, Accuracy and Credibility*), Gdańsk 2003, GWP.

Recenzowana książka przedstawia wybrane kwestie psychologii prawa (psychologii sądowej) i jest cennym uzupełnieniem wciąż skromnej literatury z tego zakresu na polskim rynku wydawniczym. Autorzy książki odpowiadają m.in. na następujące pytania: Jakie czynniki wpływają na dokładność relacji naocznego świadka? Jaką siłę oddziaływania w kontekście prawnym mają odzyskane wspomnienia? Czy istnieją rzetelne wskaźniki oszukiwania? Czy wygląd twarzy jest predyktorem przestępczości i jaki wpływ na wskaźniki recydywy mają operacje plastyczne skazanych? Jaki wpływ na przyznawanie się do zarzucanych czynów mają warunki, w których przesłuchuje się podejrzanych?

Wartość książki jest duża, chociażby z tego względu, że przedstawia ona najnowsze badania eksperymentalne i kliniczne. Autorzy mają niemałe osiągnięcia w interesującym nas zakresie. Amina Memon jest pracownikiem Uniwersytetu w Aberdeen, pozostali dwaj to pracownicy Uniwersytetu w Portsmouth.

Rozdział pierwszy prezentuje niezmiernie ważną procedurę SVA – Statement Validity Assessment – Ocenianie prawdziwości zeznania, służącą do oceniania prawdziwości relacji naocznego świadka. Procedura ta składa się z trzech elementów: wywiadu; kryteriów treściowych (19), na podstawie których dokonuje się analizy zeznania (CBCA, Criteria-Based Content Analysis); kontroli prawdziwości (na podstawie Validity Checklist).

Rozdziały drugi i trzeci informują o możliwości wykrywania kłamstwa oraz o tym, że może zachodzić, chociaż nie zawsze, związek między wyglądem twarzy a podatnością na popełnienie danego typu przestępstwa. Autorzy przedstawiają m.in. takie oto wnioski (s. 72): kłamstwa można wykryć na podstawie sygnałów niewerbalnych tylko wtedy, gdy kłamca odczuwa strach, podniecenie, ma poczucie winy, lub wtedy, kiedy kłamstwo jest trudne do wymyślenia; kłamstwo należy orzec tylko wtedy, gdy wykluczy się wszystkie inne wyjaśnienia; osobę podejrzaną o oszukiwanie powinno się zachęcać do mówienia. Jest to niezbędne, aby wykluczyć inne wyjaśnienia jej zachowania. Ponadto, im więcej kłamcy mówią, tym bardziej jest prawdopodobne, że w końcu sygnały niewerbalne i werbalne zdradzą ich kłamstwa, ponieważ nieustannie muszą uważać zarówno na to, co mówią, jak i na zachowanie niewerbalne.

W niezmiernie trudnej praktyce wykrywania kłamstwa należy rozwijać umiejętność rozpoznawania rzeczywistych wskaźników oszukiwania, do których należą: – cechy wokalne (zaburzenia